

УДК 336.13.051

Потенціал подальшого зростання фінансових ресурсів в Україні

Юдіна С.В.

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів та обліку
Дніпровського державного технічного університету

Писаревський Б.І.

аспірант кафедри фінансів та обліку
Дніпровського державного технічного університету

У статті показано, що для домогосподарств кредитування є дієвим механізмом управління своїми фінансовими ресурсами. Наведено динаміку та структуру кредитів домогосподарств. Визначено, що найбільш поширеними формами розміщення домогосподарствами своїх надлишкових коштів є депозитні рахунки в комерційних, ощадних банках та кредитних спілках. Наведено депозити домогосподарств у розрізі строків погашення. Проаналізовано доходи Пенсійного фонду України та розмір середньої пенсії в Україні. Проаналізовано діяльність ринку недержавного пенсійного забезпечення в Україні. Проаналізовано страхові послуги, які надаються домогосподарствам в Україні.

Ключові слова: фінансові ресурси, кредити домогосподарств, депозити домогосподарств, середні пенсії, недержавне пенсійне забезпечення, страхові послуги домогосподарствам.

Юдина С.В., Писаревський Б.І. ПОТЕНЦИАЛ ДАЛЬНЕЙШЕГО РОСТА ФИНАНСОВЫХ РЕСУРСОВ В УКРАИНЕ

В статье показано, что для домохозяйств кредитование является действенным механизмом управления своими финансовыми ресурсами. Приведена динамика и структура кредитов домохозяйств. Определено, что наиболее распространенными формами размещения домохозяйствами своих избыточных средств являются депозитные счета в коммерческих, сберегательных банках, и кредитных союзах. Приведены депозиты домохозяйств в разрезе сроков погашения. Проанализированы доходы Пенсионного фонда Украины и размер средней пенсии в Украине. Проанализирована деятельность рынка негосударственного пенсионного обеспечения в Украине. Проанализированы страховые услуги, предоставляемые домохозяйствам в Украине.

Ключевые слова: финансовые ресурсы, кредиты домохозяйств, депозиты домохозяйств, средние пенсии, негосударственное пенсионное обеспечение, страховые услуги домохозяйствам.

Yudina S.V., Pisarevsky B.I. POTENTIAL OF THE FREQUENT ZOROSTANNA FINANCIAL RESURSIV IN UKRAINE

It is shown that for households lending is an effective mechanism for managing their financial resources. The dynamics and structure of household loans are presented. It is determined that the most common forms of households' disposal of their surplus funds are deposit accounts in commercial, savings banks, and credit unions. Deposits of households by maturity are given. The income of the Pension Fund of Ukraine and the size of the average pension in Ukraine are analyzed. The activity of the market of non-state pension provision in Ukraine is analyzed. The insurance services provided to households in Ukraine are analyzed.

Keywords: financial resources, household loans, household deposits, middle pensions, non-state pension provision, insurance services for households.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасних умовах відбувається трансформація функцій традиційних учасників ринкових відносин, включених у розширену модель грошових потоків доходів і витрат, в якій домогосподарства є одним із найбільш масових економічних суб'єктів.

Сьогодні домашні господарства є повноправними господарюючими суб'єктами, що функціонують на основі законів ринку і беруть участь у всіх фазах відтворювального процесу, а їх фінанси є невід'ємною частиною національної фінансової системи як сукуп-

ності фінансових відносин між усіма інституційними секторами економіки.

Економічне становище домогосподарств справляє визначальний вплив на стан фінансової системи країни, це зумовлено тим, що за умови концентрації основної частки національного доходу в руках домогосподарств поділ структури їх наявного доходу на споживчу і заощаджувальну частину дає змогу фінансувати як просте, так і розширене відтворення в будь-якій економічній системі.

Актуальність цієї теми зумовлена тим, що у сформованих соціально-економічних умо-

вах одним із найбільш перспективних джерел зростання української економіки є активізація формування та використання внутрішнього інвестиційного потенціалу країни, значну роль у формуванні якого відіграють фінансові ресурси домогосподарств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження різних аспектів економіки домогосподарств знайшли відображення у працях російських економістів: В. Елізарова, І. Калабіхіної, В. Родіонові та інших.

Значний доробок у дослідженні проблем домогосподарств внесли і вітчизняні вчені, такі І.О. Бланк, В.В. Ворошило, Н.Н. Геронін, Т.О. Кізіма, П.О. Левчаєв, Г.Б. Поляк, С.І. Юрій, О.Є. Янін та інші.

Водночас аналіз робіт провідних економістів свідчить про те, що їх дослідження охоплювали в основному визначення сутності, місця і ролі домогосподарств у кругообігу ресурсів, інвестицій у людський капітал, збережень домогосподарств як джерел формування внутрішніх інвестиційних ресурсів, їх функцій.

Водночас розвиток ринкових відносин зумовив посилення інтересу до потенціалу зростання фінансових ресурсів домогосподарств. Це пов'язано насамперед із тим, що домогосподарство стало основним суб'єктом ринку і фінансової системи держави.

Формулювання цілей статті. Метою статті є подальше визначення впливу банківських установ, пенсійних фондів, страхових компаній та інших фінансово-кредитних структур на формування та використання фінансових ресурсів домогосподарств в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед усієї сукупності фінансових посередників найважливішу роль у фінансовому забезпеченні добробуту домогосподарств відіграють банківські установи, пенсійні фонди, страхові компанії, кредитні спілки, інвестиційні компанії та інші структури.

Банківські установи є посередниками між власниками коштів та їх користувачами, основне їх призначення полягає в забезпеченні економіки країни фінансовими ресурсами, необхідними для її стійкого розвитку. Також вони відіграють важливу роль у зростанні суспільного добробуту, що підтверджується динамікою депозитних і кредитних операцій за участю домогосподарств.

Для домогосподарств кредитування є дієвим механізмом управління своїми фінансовими ресурсами. Кредит не тільки сприяє більш повному задоволенню потреб фізичних осіб, а й породжує нові потреби, що безпо-

середньо впливають на зростання суспільного виробництва товарів і послуг, а також на покращення життєвого рівня та зміни стандартів життя.

Кредити дуже необхідні домогосподарствам, особливо тим, які постійно зазнають значної потреби в грошових коштах до моменту одержання власних доходів, а таких коштів узяти немає можливості.

За період з 2006 по 2016 рік обсяги банківських кредитів, наданих домогосподарствам, збільшились у 2,2 раза. А порівняно з 2002 р. – у 69 разів. Активно банки почали кредитувати домогосподарства, починаючи з 2005 року, коли сума кредитів порівняно з 2004 роком зросла в 2,21 раза [1]. Найбільший обсяг кредитів домогосподарствам було надано у 2008 р. – 280,5 млрд. грн., що становило 33% загальних доходів домогосподарств.

Домогосподарства одержують кредити від банків на різні потреби. За даними НБУ, найбільші суми кредитів домогосподарства отримали на споживчі потреби (таблиця 1).

У 2015 році із загальної суми кредитів, наданих банками домогосподарствам, 62,72% були споживчими кредитами. Водночас частка кредитів на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості домогосподарства зменшилася до 35%, також зменшилася частка іпотечних кредитів на 4,42%.

Сьогодні найбільш поширеними формами розміщення домогосподарствами своїх надлишкових коштів є депозитні рахунки в комерційних, ощадних банках та кредитних спілках. Ці фінансово-кредитні установи постійно підвищують якість наданих домогосподарствам депозитних послуг, забезпечують їх відповідними гарантіями та прийнятими відсотками. Отже, це сприяє залученню домогосподарств саме до депозитних операцій (таблиця 2).

Починаючи з 2006 року спостерігається тенденція до зростання депозитів домогосподарств у банківській системі. Залученню депозитних коштів сприяла чинна система гарантування вкладів [2].

Рішенням адміністративної ради Фонду гарантування вкладів фізичних осіб у лютому 2007 року було збільшено розмір відшкодування коштів вкладникам у разі банкрутства банку до 25 тис. грн., у серпні – до 50 тис. грн. Натепер – 200 тис. грн.

Починаючи з 2009 року приріст коштів на депозитних рахунках забезпечувався переважно за рахунок сектору домогосподарств.

Отже, депозитні операції є не тільки засобом збереження і накопичення фінансо-

Таблиця 1

Кредити у %, надані домашнім господарствам, за цільовим спрямуванням

Період	Усього кредитів, наданих домашнім господарствам		Споживчі кредити		На придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості		Інші кредити		Із загальної суми іпотечні кредити млрд. грн.	
		%		%		%		%		%
2011	201 224	100	126 192	71,28	70 447	24,89	4 585	3,83	185,2	17,1
2012	187 629	100	125 011	71,72	58 427	25,42	4 191	2,85	171,2	13,0
2013	193 529	100	137 346	66,34	51 447	31,5	4 736	2,16	175,3	12,4
2014	211 215	100	135 094	56,83	71 803	40,95	4 318	2,21	166,9	11,5
2015	174 869	100	104 879	58,67	66 169	39,11	3 821	2,22	194,2	12,4
2016*	163 976	100	101 429	62,72	59 137	35	3 410	2,28	185,6	11,1

Примітка: дані за 9 місяців

Таблиця 2

Депозити домогосподарств у розрізі строків погашення, %.

Період	Депозити, надані домашнім господарствам, за строками				
	Усього, %	на вимогу, %	до 1 року, %	від 1 року до 2 років, %	більше 2 років, %
2010	100	24,95	25,44	49,60	–
2011	100	23,83	20,99	55,17	–
2012	100	23,99	19,44	48,97	7,60
2013	100	18,63	25,65	45,27	10,45
2014	100	26,75	45,85	21,78	5,62
2015	100	24,05	36,34	33,42	6,19
2016	100	22,85	33,65	36,67	6,83

вих ресурсів, а й ефективним інструментом управління вільними грошовими залишками домогосподарств.

Члени сімейного домогосподарства підлягають загальнообов'язковому державному пенсійному забезпеченню. Час роботи членів домогосподарства зараховується до загального і безперервного стажу роботи на підставі записів у трудовій книжці і документів, що підтверджують сплату внесків на обов'язкове пенсійне забезпечення. Будучи інструментом соціального захисту населення, обов'язкове пенсійне страхування дає змогу примножувати обсяги пенсійних накопичень за рахунок відрахувань кожний місяць 22% від розміру оплати праці.

У 2016 році відбулося суттєве зниження розміру єдиного внеску, тому Пенсійний фонд сьогодні наповнюється з двох джерел, таких як єдиний внесок та дотації з бюджету.

Розмір середньої пенсії в Україні станом на 1 січня 2017 року становив 1828,33 грн. На початок року нараховувалося 11 938 838 пенсіонерів, тому навіть якщо вважати усереднено, то щомісяця на виплати потрібно близько 22 млрд. грн.

Відзначимо, що з 1 січня 2017 року максимальна пенсія становить 10 740 грн., мінімальна – 1247 грн., хоча близько 500 000 пенсіонерів отримують ще менше – 947 грн. 31 грудня 2018 р. показник мінімальної пенсії заплановано до 1373 грн [3].

Необов'язкова система пенсійних заощаджень функціонує за рахунок добровільних накопичувальних внесків домогосподарствами з метою отримання додаткових пенсійних виплат, які дадуть змогу забезпечити достойну старість.

Дозволити собі формувати внески у систему обов'язкового пенсійного забезпечення на власне пенсійне майбутнє може далеко не кожен громадянин, зважаючи на низький рівень життя населення нашої країни. Ті громадяни, які мають можливість створювати певні заощадження, через низьку довіру до економічної та політичної стабільності в нашій країні не поспішають користуватися цими послугами.

Необов'язкове пенсійне страхування як інструмент формування фінансових ресурсів домогосподарств залежить від рівня їхнього життя і структури їхніх доходів. Система недержавного пенсійного забезпечення про-

Таблиця 3

Доходи Пенсійного фонду України

Роки	Власні доходи, млрд. грн.	Дотації Державного бюджету, млрд. грн.	Пенсійні виплати, млрд. грн.	Чисельність пенсіонерів, млн. чол.	Середній розмір пенсії, грн.
2013	167	83	245	13,6	1801,5
2014	164	76	238	13,5	1762,9
2015	169	94	262	12,1	2165,3
2016	110	144	254	12,3	2065,0

Таблиця 4

Основні показники діяльності НПФ [4]

Показники	Станом на 31.12.2014	Станом на 31.12.2015	Станом на 31.12.2016	Темпи приросту, %	
				станом на 31.12.2015 / станом на 31.12.2014	станом на 31.12.2016 / станом на 31.12.2015
Кількість укладених пенсійних контрактів, тис. шт.	55,1	59,7	62,6	8,3%	4,9%
Загальна кількість учасників НПФ, тис. осіб	833,7	836,7	834,0	0,4%	-0,3%
Загальна вартість активів НПФ, млн. грн.	2469,2	1980,0	2138,7	-19,8%	8,0%
Пенсійні внески, всього, млн. грн.	1808,2	1886,8	1895,2	4,3%	0,4%
у тому числі:					
– від фізичних осіб	71,4	80,3	92,2	12,5%	14,8%
– від фізичних осіб-підприємців	0,2	0,2	0,2	0,0%	0,0%
– від юридичних осіб	1736,1	1806,3	1802,1	4,0%	-0,2%
Пенсійні виплати, млн. грн.	421,4	557,1	629,9	32,2%	13,1%
Кількість учасників, що отримали/отримують пенсійні виплати, тис. осіб	75,6	82,2	81,3	8,7%	-1,1%
Сума інвестиційного доходу, млн. грн.	1 266,0	872,2	1 080,5	-31,1%	23,9%
Прибуток від інвестування активів недержавного пенсійного фонду, млн. грн.	1 095,0	657,0	834,8	-40,0%	27,1%
Сума витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів, млн. грн.	171,0	215,2	245,7	25,8%	14,2%

тягом останніх років розвивається досить динамічно. З огляду на це система недержавного пенсійного забезпечення має потенціал для подальшого розвитку пенсійного забезпечення домогосподарств.

Основною метою інвестування пенсійних активів є отримання учасниками недержавного пенсійного забезпечення додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат разом із забезпеченням дохідності пенсійних активів вище рівня інфляції та залучення довгостро-

кових інвестиційних ресурсів, необхідних для модернізації економіки.

Аналіз діяльності ринку недержавного пенсійного забезпечення проведено на підставі звітних даних станом на 31.12.2016 р.

Станом на 31.12.2016 р. адміністраторами недержавних пенсійних фондів укладено 62,6 тис. шт. пенсійних контрактів, що більше на 4,9% (2,9 тис. шт.) порівняно зі станом на 31.12.2015 р.

Структура пенсійних контрактів станом на 31.12.2016 р:

– зі вкладниками – фізичними особами – 55,2 тис. шт.;

– зі вкладниками фізичними особами-підприємцями – 0,1 тис. шт.;

– зі вкладниками – юридичними особами – 7,3 тис. шт.

Збільшення кількості пенсійних контрактів пов'язане насамперед зі збільшенням пенсійних контрактів із фізичними особами. Так, порівняно з кінцем минулого року зменшення кількості контрактів з юридичними особами становило 1,3% (–0,1 тис. шт.), збільшення кількості контрактів із фізичними особами становило 2,1% (1,5 тис. шт.). Порівняно з відповідним періодом 2014 року зменшення кількості контрактів з юридичними особами становило 18,1% (–1,7 тис. шт.), збільшення кількості контрактів з фізичними особами становило 3,6% (1,7 тис. шт.).

Станом на 30.06.2015 р. основну частину учасників НПФ становили особи віком від 25 до 50 років, а саме 63,6%, та особи вікової групи від 50 до 60 років, що становили 25,8%. Частка учасників НПФ вікової групи старше 60 років становила 7,1%, вікової групи до 25 років – 3,5%.

Середній розмір пенсійної виплати станом на 30.06.2015 р. на одного учасника НПФ, який отримав/отримує пенсійні виплати, становить 5,8 тис. грн. (одноразово) та 18,8 тис. грн. (на визначений строк).

Одним з основних якісних показників, які характеризують систему НПЗ, є сплачені пенсійні внески.

Сума пенсійних внесків станом на 30.06.2015 р. становить 1 845,6 млн. грн., порівняно з відповідним періодом 2014 р. сума пенсійних внесків збільшилася на 7,1% (122,8 млн. грн.).

У загальній сумі пенсійних внесків станом на 30.06.2015 р. основну частину, або 95,9%, становлять пенсійні внески від юридичних осіб, на які припадає 1770,5 млн. грн.

Середній розмір пенсійного внеску станом на 30.06.2015 р. на одного вкладника становить:

– на юридичну особу – 779,3 тис. грн. (станом на 30.06.2013 р. – 581,9 тис. грн.);

– на фізичну особу, з урахуванням фізичних осіб-підприємців, – 1,6 тис. грн. (станом на 30.06.2013 р. – 1,3 тис. грн., станом на 30.06.2014 – 2,4 тис. грн.).

Для домогосподарств як учасників недержавних пенсійних фондів страхові виплати являють собою досить вагомий складник грошових ресурсів, даючи змогу суттєво розширити індивідуальне споживання.

В умовах сучасного податкового законодавства та стану пенсійного забезпечення громадяни є найбільш незахищеними в період пенсійного віку, з огляду на це необов'язкове пенсійне страхування є привабливим та перспективним інструментом формування фінансових ресурсів, тому що, будучи потенційно найбільш платоспроможними в період своєї трудової діяльності та маючи при цьому накопичені фінансові ресурси, домогосподарства мають можливість їх нарощування.

Становлення ринкової економіки в Україні об'єктивно вимагає створення реальної системи страхового захисту населення, а саме домогосподарств, які стають індикатором розвитку конкурентоспроможної та інвестиційно привабливої індустрії страхування.

Страховий ринок як ефективний інструмент впливу на суспільний добробут справляє подвійний ефект: з одного боку, це захист від дії негативних чинників, які спричиняють матеріальні збитки чи втрату вигоди (економія витрат домогосподарств); з іншого – отримання додаткових доходів домогосподарствами від накопичення та ефективного використання коштів за договорами.

Страхові послуги, які надаються домашнім господарствам, можна поділити на такі групи, як страхування життя, здоров'я та працездатності; страхування майна; страхування відповідальності.

Страхування життя в розвинених країнах світу є важливим інструментом соціального захисту населення. На ринку страхових послуг України страхування життя займає всього 0,66%, а в розвинених країнах – 30–40% [5].

В Україні за 2015 р. від страхувальників – фізичних осіб надійшло валових страхових премій у розмірі 10 239,5 млн. грн., що на 7,6% більше, ніж за попередній рік. Зокрема, 8172,4 млн. грн. зібрано за видами страхування, іншими, ніж страхування життя, і решту 2067,1 млн. грн. – за договорами страхування життя. Щодо кількості укладених договорів страхування з фізичними особами, то за підсумками 2015 р. вона зазнала змін:

1) кількість укладених договорів страхування майна досягла 30 912,3 тис. од., що на 27 681,4 тис. од. більше, ніж у 2014 р.;

2) кількість укладених договорів страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ збільшилася на 27 721,7 тис. од. (становила 30 314,4 тис. од.) порівняно з відповідним показником у 2014 р.;

3) кількість укладених договорів страхування фінансових ризиків досягла 8124,4 тис. од.;

4) кількість укладених договорів страхування від нещасних випадків зросла на 6406,4 тис. од. порівняно з 2014 р. і становила 16 415,0 тис. од.;

5) кількість укладених договорів страхування життя також збільшилася на 606,3 тис. од. порівняно з відповідним показником 2014 р. – до 1087,3 тис. од.

Наведені дані свідчать про певні зрушення у просуванні страхових продуктів домашнім господарствам. Окрім того, більшість із них уже оцінили ефективність таких укладень не лише в короткотерміновій перспективі, але й у довготерміновій (програми страхування життя та пенсій). Водночас темпи зростання обсягів страхування життя та пенсій у країні поки що не забезпечують належного ефективного розвитку страхування, і, відповідно, не створено достатнього інвестиційного підґрунтя цьому процесу.

Страхування життя дуже популярне в розвинутих країнах світу, тому що це унікальний фінансовий інструмент, який поєднує в собі дві можливості: накопичення і страхування.

Рівень страхових виплат є показником, що впливає на довіру домогосподарств до страхових продуктів, які пропонуються на ринку. Дослідження рівня страхових виплат показало, що в Україні страхові компанії практично не виконують функцію страхового захисту.

Отже, страховий ринок як невід'ємний складник фінансового ринку країни є чутливим до проблем будь-яких його сегментів. Позитивні зміни в економіці, підвищення добробуту населення сприяють активності страхових компаній. Саме страхові компанії можуть не лише забезпечити безпеку, стабільність, соціальні гарантії домогосподарств через механізм страхового захисту, але й у перспективі можуть стати серйозним механізмом перерозподілу їх фінансових ресурсів.

Сьогодні для домогосподарств актуальним питанням є розвиток інвестиційних фондів, які сформовані на основі внесків учасників, що передаються на довірче управління спеціалізованих компаній з управління активами з метою отримання інвестиційного прибутку.

Через інвестиційні фонди домогосподарства реалізують свої інвестиційні можливості. Головна перевага інвестиційних фондів у конкурентній боротьбі за залучення заощаджень домогосподарств полягає у наданні клієнтам найбільш повного спектру інвестиційних можливостей і пропонуванні прибутковості і надійності їхнім фінансовим ресурсам.

Падіння рівня доходів населення, негативна соціально-економічна ситуація протягом останніх років несприятливо позначилися на діяльності інвестиційних фондів: знижувалася дохідність, зменшувалися активи. Як наслідок, інвестори пред'являли до викупу цінні папери і виходили з інвестиційних фондів. У сучасних умовах інвестиційні фонди не користуються великим попитом у домогосподарств, що пов'язано як із об'єктивними причинами (кризою ринку, низьким рівнем доходів населення), так і з факторами суб'єктивного плану (стійкою недовірою до будь-яких фінансових інститутів, що залучають кошти населення).

Висновки із цього дослідження. Підсумовуючи вищесказане, можна констатувати, що найважливішу роль серед фінансових посередників у визначенні показників добробуту домогосподарств відіграють банки, діяльність яких веде до зростання реальних доходів громадян від розміщення заощаджень, а також до розширення їхніх фінансових можливостей завдяки кредитуванню.

Натомість вплив інших інститутів фінансового ринку на фінансові ресурси домогосподарств залишається мізерним. Однак страхові компанії, інвестиційні компанії та пенсійні фонди є одними з найпоширеніших структур для накопичення й ефективного розміщення коштів домашніх господарств і надають громадянам відчуття впевненості, захищеності від соціальних ризиків.

В умовах, що склалися, більшість населення України усвідомила, що власний добробут залежить передусім від самостійності та власної активності, тобто здатності людини створювати власний добробут, не сподіваючись на допомогу держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Річний звіт Національного банку України (2017). Кредити, надані домашнім господарствам за цільовим спрямуванням, строками погашення та у розрізі валют. URL: <http://www.bank.gov.ua>
2. Річний звіт Національного банку України (2017). Депозити, надані домашнім господарствам за цільовим спрямуванням, строками погашення та у розрізі валют. URL: <http://www.bank.gov.ua>
3. Вісник Пенсійного фонду України (2017). Основні показники соціально-економічного розвитку м. Дніпропетровськ. URL: <http://www.dpfu.dp.ua>

4. Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України (2017) Інформація про стан і розвиток недержавного пенсійного забезпечення України у 2011–2016 роках. URL: <http://www.dpfu.dp.ua>
5. Державний реєстр фінансових установ (2017) Інформація про стан і розвиток страхового ринку України // ПСОУ "Insurance Online". 2017. № 32. С. 1–8. URL: <http://forinsurer.com/files/file00284.pdf>
6. Станкевич Ю.Ю. Домогосподарство в ринковій економічній системі та його відображення у світовій економічній думці ХХ століття. Автореф. дис. ... канд. екон. наук. / Ю.Ю. Станкевич. К.: Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. 2010. 19 с.
7. Кізіма Т.О. Домогосподарство як елемент економічної системи: сутність, еволюція та функції в умовах ринку. / Т.О. Кізіма. Вісник ТНЕУ. Тернопіль: Економічна думка. 2008. № 3. С. 22–36.
8. Тютюнникова С.В. Домохозяйство как субъект рыночной трансформации: монография / С.В. Тютюнникова, Н.В. Можайкина. П., Скайтек 2010. 156 с.

REFERENCES:

1. Richniy zvit Natsional'nogo banku Ukraїni (2017). Krediti, nadani domashnim gospodarstvam za tsil'ovim spryamuvanniam, strokami pogashennya ta u rozrizi valyut [Loans granted to households by purpose, maturity and by currency]. URL: <http://www.bank.gov.ua>
2. Richniy zvit Natsional'nogo banku Ukraїni (2017). Depoziti, nadani domashnim gospodarstvam za tsil'ovim spryamuvanniam, strokami pogashennya ta u rozrizi valyut [Deposits given to households by purpose, maturity and by currency]. URL: <http://www.bank.gov.ua>
3. Visnik Pensiynogo fondu Ukraїni (2017). Osnovni pokazniki sotsial'no-ekonomichnogo rozvitku m. Dnipro [The main indicators of the social and economic development of the city of Dnipro]. URL: <http://www.dpfu.dp.ua>
4. Derzhavna komisiya z reguluyuvannya rinkiv finansovikh poslug Ukraїni (2017) Informatsiya pro stan i rozvitok nederzhavnogo pensiynogo zabezpechennya Ukraїni u 2011–2016 rokakh [Information on the state and development of non-state pension provision of Ukraine in 2011-2016]. URL: <http://www.dpfu.dp.ua>
5. Derzhavniy reestr finansovikh ustanov (2017) Informatsiya pro stan i rozvitok strakhovogo rinku Ukraїni [Information on the state and development of the insurance market of Ukraine] // ПСОУ "Insurance Online". 2017. № 32. pp. 1–8. URL: <http://forinsurer.com/files/file00284.pdf>
6. Stankevich Yu. Yu. (2010) Domogospodarstvo v rinkoviy ekonomichniy sistemi ta yogo vidobrazhennya u svitoviy ekonomichniy dumtsi XX stolittya [Household in the market economy and its reflection in the world economic thought of the twentieth century]. Avtoref. dis. ... kand. ekon. nauk. / Yu. Yu. Stankevich. K. : Kіiv. nats. ekon. un-t im. V. Get'mana. 19 p.
7. Kizima T.O. (2008) Domogospodarstvo yak element ekonomichnoї sistemi: sutnist', evolyutsiya ta funktsii v umovakh rinku [Household as an element of the economic system: essence, evolution and functions in market conditions]. / T. O. Kizima. Visnik TNEU. Ternopil': Ekonomichna dumka. № 3. pp. 22–36.
8. Tyutyunnikova T.O. (2010) Domokhozyaystvo kak subiekt rinochnoy transformatsii [Household as a subject of market transformation]: monografiya / S.V. Tyutyunnikova, N.V. Mozhaykina. P., Skaytek. 2010. 156 p.